

Напрями формування інноваційно сприятливого середовища для малих і середніх підприємств в Україні

У роботі проаналізовано тенденції розвитку малого та середнього підприємництва в Україні на основі даних доповіді Світового банку *Doing Business*. Визначено сильні і слабкі сторони. Актуальною є проблема розроблення та удосконалення системної стратегії розвитку малого підприємництва, яка має будуватися на основі аналізу поточного стану малих підприємств та їхніх загальних проблем. Рекомендовано заходи, які сприятимуть формуванню сприятливого інноваційного середовища для малих і середніх підприємств в Україні.

Ключові слова: мале та середнє підприємництво, інновації, бізнес-середовище.

В работе проанализированы тенденции развития малого и среднего предпринимательства в Украине на основе данных доклада Всемирного банка *Doing Business*. Определены сильные и слабые стороны. Актуальной является проблема разработки и совершенствования системной стратегии развития малого предпринимательства, которая должна строиться на основе анализа текущего состояния малых предприятий и их насущных проблем. Рекомендуются меры, способствующие формированию благоприятной инновационной среды для малых и средних предприятий в Украине.

Ключевые слова: малое и среднее предпринимательство, инновации, бизнес-среда.

The trends of development of small and medium business in Ukraine are analyzed in the article on the basis of World Bank's report «*Doing Business*». Strengths and weaknesses are identified. Relevant is the problem of developing and improving the system strategy of small business development, which should be based on analysis of the current state of small businesses and their current problems. Measures to promote favorable innovative environment for small and medium enterprises in Ukraine were recommended.

Постановка проблеми. З метою поліпшення ефективності реалізації Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» та відповідно до доручення Президента України «Щодо поліпшення стану реалізації Програми економічних реформ на 2010–2014 роки» «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» у 2013 році необхідно взяти дієві заходи для покращення умов ведення бізнесу та забезпечення входження України в першу сотню держав за рейтингом

Світового банку *Doing Business*, що й підтверджує актуальність даної роботи.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питанням взаємовідносин бізнесу з оточуючим середовищем та визначення оптимальної механізмів удосконалення регулювання розвитку підприємництва присвячені праці багатьох дослідників, серед яких М.І. Балога, А.К. Кінах, І.Г. Мінін, З.С. Варналій і С.Г. Дрига, С.В. Харченко та інші. Високий рівень вразливості малого бізнесу обумовлює публікації щодо необхідності належної державної політики в питанні його підтримки. Так, В.В. Озаринська розглядає взаємозв'язок державної підтримки та сталого ефективного розвитку сектору малого бізнесу, аналізуючи досвід розвинутих країн в цій галузі та пропонує підходи формування системи підтримки малого бізнесу в Україні. Т.І. Балановська у своїй праці акцентує увагу на особливостях функціонування малого підприємництва в Україні. В.В. Зянько звертає увагу на значення малого інноваційного підприємництва в сучасній економіці. Однак в Україні мале інноваційне підприємництво, яке в країнах розвиненої ринкової економіки відіграє визначальну роль в інноваційному процесі, фактично виключене з процесу продукування та впровадження інновацій. Однією з перешкод розвитку малого інноваційного підприємництва є проблема забезпечення його фінансовими ресурсами через значний ризик, що характерний для інноваційної діяльності як такої. Це питання докладно розглядає Ю. Великий. Проблеми розвитку і підтримки малих інноваційних підприємств також розглядають у своїх дослідженнях і публікаціях А.М. Стельмащук, М. Бутко, М.В.Лукашина.

Аналіз літературних джерел вказує на значущість сектору малого підприємництва, в тому числі інноваційного, та на існування проблеми ефективності використання його потенціалу, що підтверджує необхідність продовження наукових досліджень за даним напрямом.

Мета статті – визначити шляхи ефективного регулювання бізнес-середовища для інноваційних малих та середніх підприємств (МСП).

Виклад основного матеріалу. У доповіді Світового банку *Doing Business 2013* країни ранжуються за рівнем сприяння веденню бізнесу з 1 до 185-те місця. Висока позиція в індексі легкості ведення бізнесу означає, що регуляторний клімат сприяє підприємництву, низька – не сприяє.

За останній рік Україна у доповіді Світового банку *Doing Business 2013* піднялася на 15 пунктів порівняно з попереднім

роком і посіла 137-ме місце (рис. 1). Міжнародні експерти побачили прогрес України у створенні умов для початку бізнесу і реєстрації підприємств (зростання на 62 пункти), реєстрації власності (зростання 17 пунктів), оподаткування (зростання на 16 пунктів). Погіршення ситуації було відзначено у сфері захисту інвесторів (падіння на 6 пунктів). Крім того, на думку експертів, в Україні стало важче отримати дозвіл на будівництво (падіння на 3 пункти), ситуація з міжнародною торгівлею також погіршилася (падіння на 5 пунктів).

За методикою Світового банку ранжування країн відбувається на основі методу експертних оцінок. Враховуючи значну кількість малих і середніх підприємств у загальній кількості суб'єктів підприємницької діяльності (більше 99%) в Україні та те, що перші блоки питань умов ведення бізнесу (спрощення процедури заснування підприємств, отримання дозволу на будівництво, спрощення процедури залучення кредитів) стосуються перш за все цих підприємств, покращення умов ведення бізнесу саме для зазначеного сектору підприємництва сприятиме підвищенню рейтингу України в Індексі ведення бізнесу.

Одним із пріоритетних напрямів розвитку економіки розвинених країн є розвиток малого та середнього бізнесу. Малі підприємства цих країн є базисом економіки. Спеціалісти слушно стверджують, що без них не існуватимуть великі підприємства. У наш час економічне піднесення без впровадження інновацій неможливе. МСП мають менше ресурсів, ніж великі фірми. Але коли справа доходить до інновацій – створення нових продуктів, процесів та практик – вони мають деякі переваги внаслідок гнучкої структури, здатності швидко реагувати на нові можливості і покладатися при цьому лише

на інтуїцію і фінанси власника. Тому результати наукових досліджень можуть швидше бути впроваджені саме на малих або середніх підприємствах. Усе частіше інновації на малих підприємствах впроваджуються за умови взаємодії підприємств, що співпрацюють або конкурують між собою, у рамках державно-приватного партнерства, у співпраці з університетами, науковими і технологічними парками, промисловими лабораторіями, технічними коледжами, бізнес-школами, венчурними капіталістами (VC), федеральними або галузевими центрами підтримки, державними та / або місцевими організаціями із надання організаційної, інформаційної, а також нормативної або політичної підтримки.

Малі і середні підприємства крім придбання і впровадження новітніх технологій потребують також допомоги в отриманні маркетингової інформації щодо досліджень ринку, різноманітних ринкових даних стосовно конкурентоспроможної продукції, фірм, термінів окупності окремих товарів, їхніх сукупних обсягів продажу тощо, яка є проблемою для багатьох МСП через брак ресурсів або низької можливості дослідження ринку. Підприємці часто відчувають нестачу кваліфікованих спеціалістів окремих напрямів. Існує також значний розрив між потребами компаній, які дуже швидко ростуть і розвиваються, і навичками існуючої робочої сили.

Тому розвиток малого інноваційного бізнесу, як показує досвід багатьох країн, вимагає створення для нього сприятливих макроекономічних умов, допомоги урядів та активізації інноваційних чинників зростання.

На сьогодні багато країн світу надають МСП різноманітні пільги внаслідок того, що нестача капіталу в період економічного спаду є однією з найбільш гострих проблем для цих

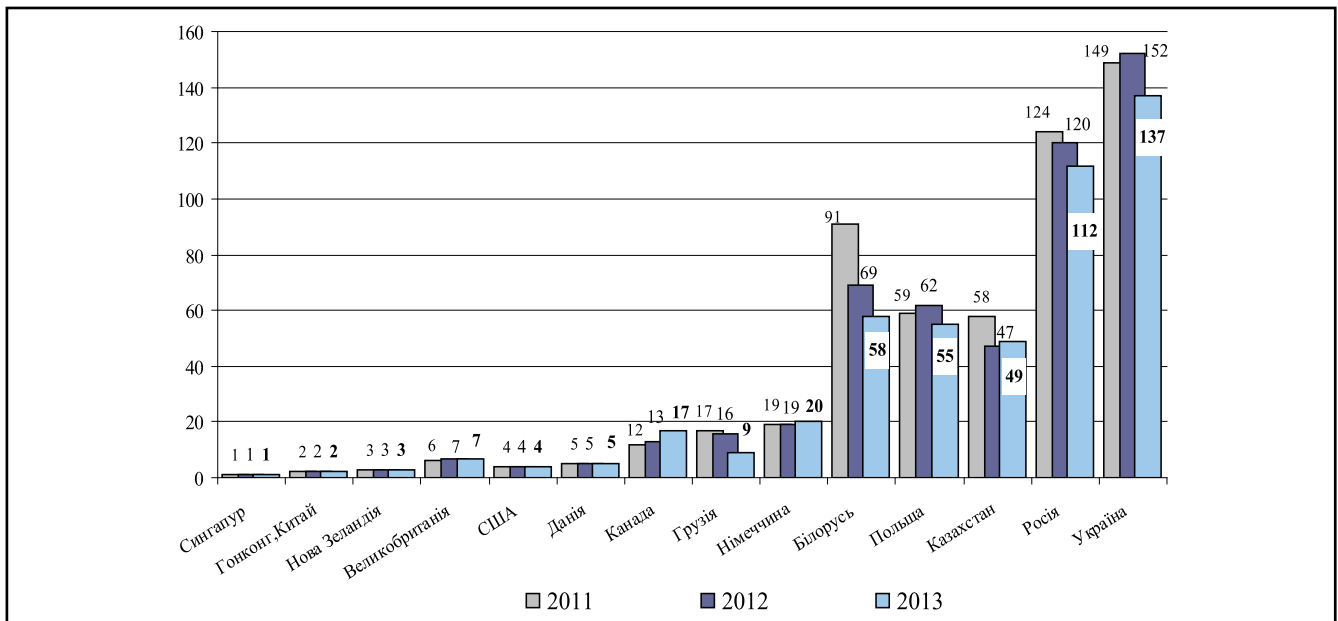

Рисунок 1. Динаміка рейтингу України та деяких країн світу за Індексом ведення бізнесу за 2011–2013 роки

Джерело: Доповідь «Doing Business 2013». Електрон. ресурс. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2013>.
 Доповідь «Doing Business 2012». Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/Doing%20Business%202012>.
 Доповідь «Doing Business 2011». Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/Doing%20Business%202011>.

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

компаній. Так, тільки протягом лютого–березня 2013 року уряду або неурядові спеціалізовані установи вирішили надавати допомогу малому бізнесу:

– у Пакистані Палатою торгівлі та промисловості було прийнято рішення про надання безвідсоткового кредиту на благо бідних і нужденних людей для можливості створення ними власного малого бізнесу [1];

– в Іспанії Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) виділив 50 млн. євро Інституту фінансів Кантабрії для фінансування інвестиційних проектів МСП на пільгових умовах. Згодом планується виділити ще раз таку ж суму коштів, тобто сумарна позика становить 100 млн. євро [2];

– у Польщі п'ять банків підписали контракти з польським державним банком щодо надання кредитів на суму до 50 млрд. злотих (\$16,7 млрд.) для малих і середніх польських підприємств. Передбачається, що близько PLN 30 млрд. будуть доступні протягом наступних двох років для МСП для близько 50 малих і середніх підприємств [3];

– різноманітні схеми підтримки МСП, які становлять 98% всіх підприємств країни, впроваджує Гонконг – за рахунок бюджету надаються субсидії, впроваджуються податкові знижки, знято реєстраційний податок. Під гарантії уряду гонконгська іпотечна корпорація надаватиме МСП позики із знижкою від 50% до 80% з метою надання допомоги підприємцям підвищити стартовий капітал [4]. Бюджетну підтримку мають також МСП Канади.

Уряд В'єтнаму прийняв рішення про відстрочку сплати деяких податків для МСП. Ці пільги стосуються тих підприємств, де кількість зайнятих менше 200 працівників і розмір прибутку менше \$1 млн. на рік, а також підприємств із кількістю зайнятих більше 300, але умовою звільнення від податків є діяльність у сфері виробництва, аутсорсингу, виробництва продуктів харчування, виробництва одягу та взуття, електронних компонентів, будівництва інфраструктури. Деяким підприємствам також планується повернути частину екологічних податків [5].

В Євросоюзі нараховується понад 20 млн. підприємств малого і середнього бізнесу, які дають більше половини загальної доданої вартості. Кількість населення, зайнятого в малому бізнесі Європи, становить близько 70%. Найбільшу кількість малих підприємств створено в торгівлі, будівельній та харчовій промисловості.

Малий бізнес в Європі стимулює розвиток конкуренції, впровадження великими компаніями нових технологій та покращання ефективності виробництва. Ефективність всієї економіки ЄС залежить від успіху діяльності малого та середнього бізнесу. Тому в рамках Євросоюзу здійснюється політика підтримки малого підприємництва, головною метою якої є збалансування інтересів держави і бізнесу, забезпечення оптимальних умов для підприємницької діяльності, підвищення конкурентоспроможності малого бізнесу – Німеччина, Великобританія, Італія у березні 2013 року прийняли рішення щодо впровадження різних інструментів під-

тримки МСП у рамках спеціальних програм (навчання, надання безкоштовної інформації тощо).

Крім зазначених пільг, що стосуються всіх МСП, у тому числі інноваційних, для останніх у багатьох країнах надаються додаткові преференції. Такі індустріальні країни, як Японія, Південна Корея, Німеччина, найбільш відомі у відношенні використаного досвіду стимулювання та підтримки інноваційної та науково-технічної діяльності малого бізнесу.

Державна політика Японії в цьому напрямі включає розроблення і виконання:

- Програм фінансування, навчання, консультування.
- Програм підвищення конкурентоспроможності малих компаній і фірм у найбільш перспективних галузях та сприяння модернізації економічної діяльності.

Здійснення підтримки досягається шляхом надання субсидій та позик – прямих кредитів і гарантованих позик. Більш ніж 80% субсидій надається виключно на науково-технічні програми, підвищення технічного рівня виробництва, удосконалення виробничих технологій у легкій та харчовій промисловості і на розроблення і впровадження разом з університетами та науковими установами нової наукоємної продукції.

Центральний уряд та місцеві органи самоуправління субсидують на всіх етапах життєвого циклу підприємства малого бізнесу, які безпосередньо приймають участь у створенні наукоємного і високотехнологічного виробництва з використанням національних технологій. Для таких підприємств держава виділяє позики під пільгові проценти, забезпечує кредитування малого бізнесу через надання порук та інших видів гарантій.

Фінансова підтримка технічного переоснащення виробництва в основному здійснюється за рахунок виділення позик і реалізації обладнання у розстрочку.

Окремим напрямом підтримки є створення і підтримка конкурентоспроможних кластерів за участю органів центрального уряду, державних корпорацій, університетів і науково-дослідних установ та малих і середніх підприємств для комплексного виробництва, збуту продукції і розвитку інноваційної системи.

В Японії функціонують 18 великих промислових кластерів, які об'єднують 17 тис. МСП та 290 університетів і політехнічних інститутів у рамках підтримки і під керівництвом Міністерства економіки, торгівлі і промисловості. Філії центрального уряду і префектур надають такі послуги, як просування по службі, координація діяльності компаній, фінансова та інформаційна підтримка бізнес-інновацій, інформування громадськості щодо діяльності кластерів для залучення інвестицій з інших регіонів та отримання державної підтримки, рекламні компанії для сприяння виходу продукції на зовнішні ринки.

Характерною рисою державної політики підтримки інноваційного МСП у Кореї, яка посіла 14-те місце у світі у 2011 році за розміром свого ВВП, перше місце у світі за розвитком інформаційно-комунікаційних технологій (у складі Глобального інноваційного індексу) за 2012 рік і дев'яте місце за отриманими патентами на душу населення, в останні ро-

ки є забезпечення низьких відсоткових ставок по позиковому капіталу й розширення багатоаспектних і комплексних програм банківського кредитування.

Програми кредитування, розроблювальні Корпорацією малого й середнього бізнесу (SBC), що є основним регулювальним органом, успішно реалізуються в різних спектрах економіки, і насамперед надаються тем підприємствам, які мають нові технології та відрізняються підприємницькою привабливістю.

Під впливом світової економічної кризи SBC збільшила кількість операцій по прямому кредитуванню та обсягів кредитних позик. Враховуючи, що погіршення фінансових умов було неминуче, SBC при відборі підприємств для кредитування вирішила приділити більше уваги (80% ~ 90% з 60% ~ 80%) нефінансовим аспектам компаній, таким як технологічна конкурентоспроможність, та можливості застосування кредиту, а також було послаблено критерії щодо наявності боргу, тобто з'явилася можливість отримати позику при наявності певного рівня боргу.

У країні діє п'ятнадцять організацій, здебільшого урядових, які займаються підтримкою малого підприємництва, серед яких слід відмітити діяльність новоствореного Технологічного фонду Кібо. Фонд створено для того, щоб надавати підтримку МСП у вигляді консультаційних послуг, а також для спрощення процедури отримання кредиту в банку. Цей фонд також здійснює об'єктивну оцінку технологій МСП, оскільки йому підпорядковано 53 технологічні центри. Ці центри мають багато висококваліфікованих фахівців із різних галузей, починаючи з 2008 року було оцінено близько 180 тис. проєктів і технологій.

Державну політику по підтримці середнього й малого бізнесу в Кореї координує спеціальний Комітет при главі держави через Адміністрацію малого й середнього бізнесу, яка затвердила програму технологічних інновацій, що дозволяє МСП отримати до 75% від вартості розробки нового продукту або підвищення якості продукції. Програма підтримала більше 2 тис. МСП, було виділено \$400 тис. на два роки для виконання стратегічних цілей. Адміністрація малого і середнього бізнесу має програму щодо підтримки бізнес-інкубаторів, направлену на налагодження співробітництва між дослідними інститутами та університетами. За цією програмою було створено 269 бізнес-інкубаторів, де зосередилося 4 тис. підприємств-орендарів, загальна сума залучених коштів становить близько \$15 млн.

Державна політика підтримки МСП у Німеччині протягом останніх років взагалі спрямована на полегшення режиму доступу до фінансових ресурсів, зниження податків, зростанню експортних можливостей сектора шляхом виділення коштів на федеральному і регіональному рівнях, найчастіше у вигляді гарантій та поручительств державних фінансових інститутів.

З початком кризи у Німеччині відповідно до програми високотехнологічного розвитку (підтримка малого інноваційного підприємництва) було об'єднано банківську групу KfW

та промислові корпорації BASF, Deutsche Telekom та Siemens у високотехнологічний фонд High-Tech Gründerfonds. Обсяг капіталу, який об'єднує фонд, становить близько 272 млн. євро. Фонд інвестує в нові високотехнологічні компанії, які мають багатообіцяючі результати досліджень і мають на меті впровадити їх у виробництво. На першому етапі підприємствам надається 500 тис. євро. В разі успішності проєкту надається друга частка фінансування у розмірі ще 500 тис. євро. Крім того, існує спеціальна програма EXIST Міністерства економіки і технологій. Вона складається з трьох частин, одна з яких – «Трансфер досліджень».

«Трансфер досліджень» надає підтримку технологічним стартапам. На першій фазі підприємець може отримати кошти на те, щоб залучити трьох спеціалістів персоналу та 50 тис. євро на матеріали і обладнання. На другій фазі обсяг фінансування становить 150 тис. євро для завершення створення продукту й залучення зовнішніх джерел фінансування.

Допомога інноваційних МСП у Німеччині здійснюється, крім того, через різного роду програми. Програма «Підтримка досліджень та розробок» дозволяє МСП отримати позики на нові технології з бюджетних коштів Міністерства науки і технологій. Вони призначені на покриття додаткових витрат на персонал (до 20% всіх витрат по даній статті) або закупівлю новітнього обладнання (до 60% їх обсягу).

Для молодих інноваційних підприємств, які існують не більше трьох років, дана програма дозволяє отримати кошти від венчурної компанії, створеної Німецьким компенсаційним банком, на виконання НДДКР, що обіцяють в майбутньому мати хороший ринковий ефект і спираються на певний заділ, профінансований самою фірмою. Однією з умов отримання інвестиції є наявність іншого стороннього інвестора, який бере участь у проєкті не меншим капіталом, ніж венчурна компанія, створена компенсаційним банком. Участь може тривати до десяти років, після чого або фірма, або інший сторонній інвестор має викупити у венчурної компанії її частку (з урахуванням 5% річних).

Слід відмітити ще норвезьку Програму комерціалізації R&D (FORNY) для підтримки малого інноваційного підприємства. Ця програма була розроблена для комерціалізації бізнес-ідей, що мають ринковий потенціал, і пропонує чотири види фінансування: на розвиток інфраструктури, на комерціалізацію проєктів, на апробацію технологій, на стипендії для дослідників. FORNY також передбачає бонуси за успішне здійснення комерціалізації проєкту. Фінансування за програмою, може покрити максимум 50% витрат.

Результативність політики підтримки МСП можна відслідковувати за Індексом малого та середнього підприємництва, яким Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) разом з Європейською Комісією, Європейським фондом освіти та Європейським банком реконструкції і розвитку (ЄБРР) оцінюють прогрес країн світу у впровадженні Акту про малий бізнес в Європі [6], або за часткою МСП у формуванні ВВП та ринку праці.

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

Дослідження ЮНІДО визначили, що внесок малого та середнього бізнесу у світовий ВВП становить більше 55 відсотків і більше 65 відсотків від загальної зайнятості в країнах із високим доходом [7]. Наприклад, в Об'єднаних Арабських Еміратах частка МСП у ВВП країни становить близько 60%, Хорватії – 57%, Японії і Туреччині – 45%, Пакистані – 30%, Індії – 17–22%, США – 10%, Росії – 10–11%. У країнах Західної Європи питома вага МСП у загальному обсязі реалізації промислової продукції складає близько 50%, у сфері послуг – 67%.

Індекс малого та середнього підприємництва визначається на основі десяти принципів Акту про малий бізнес:

- створити середовище, в якому підприємці та сімейний бізнес зможе процвітати і отримувати достойну винагороду;
- впевненість в тому, що чесні підприємці, які зіткнулися з банкрутством, зможуть швидко отримати другий шанс;
- розробити правила за принципом «спочатку подумай»;
- сприяти тому, щоб державна влада приділяла більше уваги МСП;
- адаптувати громадські політичні інструменти до потреб МСП;
- полегшити доступ МСП до фінансування та розвиток нормативно-правової бази та бізнес-умов, що сприяють своєчасності платежів в комерційних угодах;
- допомога МСП в отриманні максимального прибутку від можливостей, запропонованих ринком;
- сприяння підвищенню кваліфікації і залученню всіх форм інновацій;
- залучення МСП у боротьбу з екологічними змінами;

– заохочення і підтримка МСП в отриманні прибутку на зростаючих ринках.

Вони розподіляються, своєю чергою, на 12 напрямів політики, 20 піднапрямів і 92 індикатори. Розрахунок здійснюється методом експертних оцінок. До уваги беруться якісні і кількісні показники. Є п'ять рівнів виконання напрямів політики, і в залежності від того, на якій стадії вони перебувають, обирається рівень від 1 (найнижчий) до 5 (найвищий). Потім визначається середнє значення для кожної окремої країни.

У 2012 році було опубліковано два видання щодо формування Індексу малого та середнього підприємництва для країн Східного партнерства та Туреччини і Східно-Балканських країн. До формування Індексу малого та середнього підприємництва (МСП) у країнах-учасницях Східного партнерства були залучені такі країни: Вірменія, Грузія, Молдова, Білорусь, Україна, Азербайджан та окреме видання. Дослідження показало, що ці країни за ступенем ефективності МСП можна поділити на три групи. До першої можна віднести Вірменію, Грузію і Молдову, де сектор МСП є важливою складовою економіки, оскільки має значну частку зайнятості і є джерелом стабільного доходу. У Білорусі та Україні протягом багатьох років МСП відіграє другорядну роль в економіці, враховуючи домінуючу роль великих державних підприємств. Нові можливості ведення бізнесу мають з'явитися з завершенням приватизації та остаточним становленням ринкової економіки.

В Азербайджані МСП лише нещодавно стало пріоритетом державної політики у рамках зусиль країни щодо диверсифікації економіки і зниження залежності від нафтового сектору.

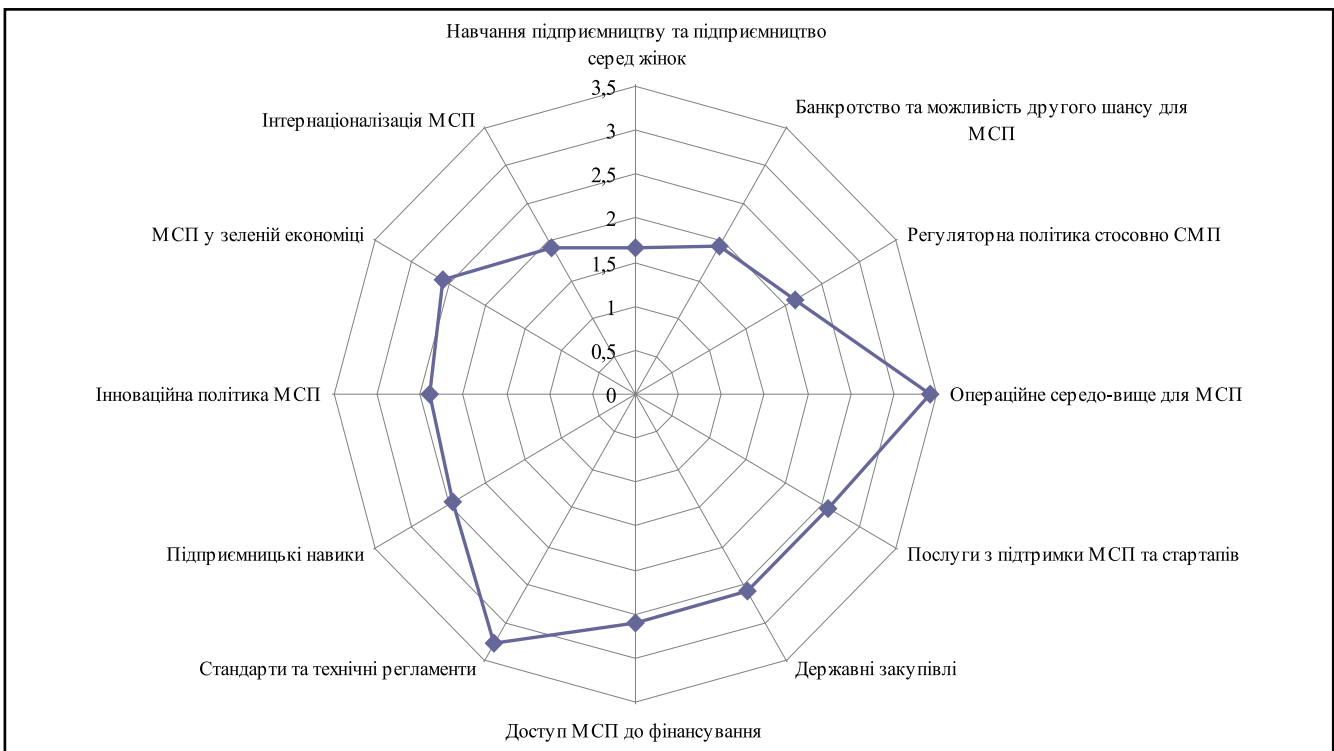

Рисунок 2. Значення показників діяльності МСП в Україні за 2012 рік

Джерело: Доповідь «SME Policy Index Eastern Partner Countries 2012». Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/daf/psd/smepolicyindexeasternpartnercountries2012.htm>

Ці фактори пояснюють, чому МСП у країнах східного партнерства нині залучає тільки 50% зайнятих (для порівняння: 60–70% у країнах OECD) і приносять лише 30% доданої вартості (а у країнах OECD 55%).

Україна оцінена найбільш високими значеннями за такими напрямами політики, як операційне середовище для МСП та якість і наявність стандартів і технічних регламентів (рис. 2).

Хоча інноваційна політика отримала не найкращі оцінки, України за цим напрямом зайняла друге (після Білорусі) місце (табл. 1).

Щодо кількості лише малих підприємств на 10 тис. населення, то вона збільшилася з 44 у 2000 році до 70 в 2011 році (табл. 2). Мали підприємства – це такі підприємства (незалежно від форми власності), на яких працює не

Таблиця 1. Оцінка напрямів політики щодо МСП по країнах східного партнерства

Показник	Вірменія	Азербайджан	Білорусь	Грузія	Молдова	Україна
1. Навчання підприємництва та підприємство серед жінок	2,40	2,45	1,60	3,15	2,10	1,65
2. Банкротство та можливість другого шансу для МСП	3,17	2,50	2,11	2,94	2,53	1,94
3. Регуляторна політика стосовно СМП	3,00	1,95	1,89	3,23	3,45	2,13
4. Операційне середовище для МСП	3,64	3,70	3,73	4,30	3,28	3,41
5а. Послуги з підтримки МСП та стартапів	3,28	2,12	2,41	2,92	3,79	1,77
5б. Державні закупівлі	2,14	2,29	3,14	4,14	1,43	2,57
6. Доступ МСП до фінансування	3,00	2,74	2,50	3,52	2,65	2,59
7. Стандарти та технічні регламенти	2,38	2,13	3,75	2,88	3,38	3,25
8а. Підприємницькі навички	2,13	2,19	1,69	2,69	1,75	2,44
8б. Інноваційна політика МСП	1,79	1,29	2,83	1,91	2,13	2,37
9. МСП у зеленій економіці	2,57	2,57	3,14	2,86	2,14	2,57
10. Інтернаціоналізація МСП	2,50	2,07	1,86	3,14	2,29	1,93

Джерело: Доповідь «SME Policy Index Eastern Partner Countries 2012». Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/daf/psd/smepolicyindexeasternpartnercountries2012.htm>

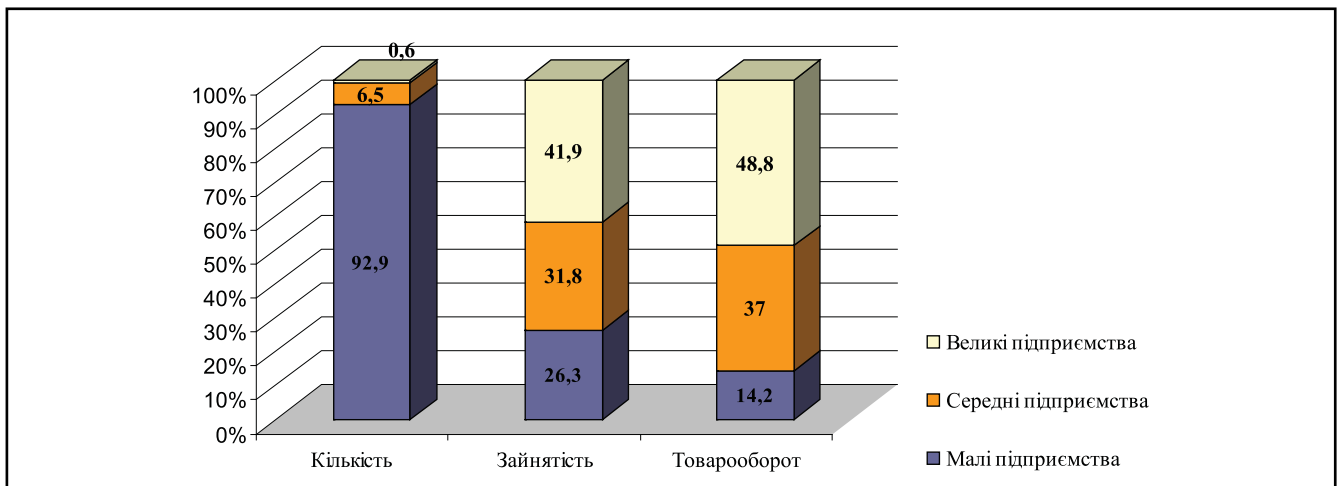

Рисунок 3. Сектор МСП України у 2010 році

Джерело: Доповідь «SME Policy Index Eastern Partner Countries 2012». Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/daf/psd/smepolicyindexeasternpartnercountries2012.htm>

Таблиця 2. Динаміка розвитку малих підприємств в Україні

Рік	Кількість малих підприємств на 10 тис. наявного населення, од.	% малих підприємств у загальній кількості найманих працівників суб'єктів підприємницької діяльності	% малих підприємств в загальному обсязі продукції (послуг)
2000	44	15,1	8,1
2001	48	17,1	7,1
2002	53	18,9	6,7
2003	57	20,9	6,6
2004	60	20,2	5,3
2005	63	19,6	5,5
2006	72	19,0	18,8
2007	84	24,3	18,2
2008	79	24,7	16,5
2009	82	25,6	16,8
2010	70	25,8	14,4
2011	70	25,8	13,1

Джерело: Діяльність суб'єктів малого підприємництва: Статистичний збірник. – К.: Державна статистична служба України, 2012. – 190 с.

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

Таблиця 3. Розподіл чисельності працюючих та обсягів реалізованої продукції малими підприємствами за технологічними секторами в Україні у 2011 році

	Кількість найманих працівників, тис. осіб	Питома вага, %	Обсяги реалізованої продукції, млн. грн	Питома вага, %	Обсяги реалізованої продукції на 1 працівника, грн.
Промисловість в цілому	339,3	100	57995,9	100,0	170928,1
Високо- та середньовисокотехнологічне виробництво	79,5	23,4	15680,2	27,0	197235,2
Середньонизькотехнологічне виробництво	75,1	22,1	14985,1	25,8	199535,3
Низькотехнологічне виробництво	184,7	54,5	27330,6	47,2	147972,9

Джерело: розроблено авторами.

більш ніж 50 осіб та з валовим доходом від реалізації продукції (робіт, послуг) менше 70 млн. грн. на рік. Сектор малого бізнесу або малого підприємства також включає в себе індивідуальних підприємців («фізичні особи» з погляду українського законодавства).

Хоча число малих підприємств збільшилося за 2000–ті роки, рентабельність операційної діяльності знаходиться майже на рівні загальноукраїнських показників – 5,6% для малих підприємств та 5,8% – у цілому по Україні, більше третини малих підприємств повідомили про збитки.

Таблиця 4. Пропозиції щодо інструментів покращення показників Індексу ведення бізнесу

№з а/п	Напрямок	Практичні рекомендації
1	Спрощення процедури заснування підприємств	– розміщення інформації про процедури в Інтернеті; – введення системи «одного вікна»; – відміна вимоги щодо мінімального обсягу достатнього капіталу
2	Спрощення процедури отримання дозволу на будівництво	– введення послідовних правил на будівництво; – введення системи розгляду документів на будівництво з урахуванням факторів і рівня ризику; – введення системи «одного вікна»
3	Спрощення процедури реєстрації власності	– введення електронної бази даних; – встановлення граничних строків реєстрації; – розміщення кадастрової інформації на сайті; – введення прискорених процедур; – введення фіксованих платежів за перереєстрацію власності на іншого власника
4	Спрощення процедури залучення кредитів	– введення позасудових процедур виконання кредитних договорів; – розповсюдження інформації про позики в розмірі менше 1% доходу на душу населення; – розповсюдження як позитивної, так і негативної кредитної інформації; – введення норм, які допускають використання загальної характеристики застави; – введення єдиного реєстру; – розповсюдження кредитної інформації, яка надходить від організацій роздрібної торгівлі, організацій, які видають торгові кредити, енергокомпаній, фінансових установ
5	Захист інвесторів	– введення можливості скасування угод із зацікавленістю в досудовому порядку; – введення регулювання затвердження угод із зацікавленістю; – введення вимог про надання докладних відомостей; – введення процедури, яка передбачає можливість доступу до всіх корпоративних документів при проведенні судових розглядів; – чітке визначення обов'язків членів рад директорів компаній щодо угод із зацікавленістю; – введення вимоги про проведення сторонньої експертизи угод із зацікавленістю; – введення процедури, яка передбачає можливість доступу до всіх корпоративних документів до проведення судових розглядів
6	Спрощення процедури сплати податків	– введення процедури самостійного нарахування податків; – введення системи подання податкових документів та сплати податків через Інтернет; – введення системи єдиного податку на кожну податкову базу
7	Спрощення правил і процедур зовнішньої торгівлі	– введення електронної системи обміну даними; – введення перевірок з урахуванням факторів і рівня ризику; – введення системи «одного вікна»
8	Спрощення процедури забезпечення виконання договорів	– опублікування винесених судових рішень; – організація спеціалізованого суду, органу або призначення судді з торгових питань; – введення процедури подачі скарг через інтернет-сайт
9	Спрощення процедур прийняття рішення про неплатоспроможність	– введення процедур врахування думки комітету кредиторів при винесенні рішень, що стосуються інтересів кредиторів; – введення законодавчої вимоги про те, що зовнішні керуючі повинні володіти певним професійним досвідом або рівнем освіти; – прийняття правової бази для процедур позасудового врегулювання

Джерело: доповідь «Doing Business 2013», Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2013>

В Україні державна підтримка малого бізнесу будується таким чином, що стимулює розвиток переважно у сфері торгівлі, залишаючи без підтримки підприємства виробничої сфери. Тому більшість малих підприємств працюють у сферах «Торгівля, ремонт автомобілів, побутової техніки» (39,8–29,6% протягом 2007–2011 років) та «Операції з нерухомістю, інжиніринг і сервіс для бізнесу» (20,1–22,7% відповідно). Сектори «Промислове виробництво» і «Будівництво» у 2011 році зробили свій внесок у розмірі 12,6 і 9,5% відповідно.

У сільському господарстві, лісовому господарстві та промисловості значну частку становлять середні підприємства.

Малі підприємства сконцентровані у великих містах (Київ та Севастополь) і в ряді інших регіонів з важливими міськими центрами. За технологічним рівнем малі підприємства у 2007 році розподілилися таким чином: більша половина (58,6%) відноситься до низькотехнологічного сектору, інша частина майже порівну розподілилась між середньонизьким (18,6%) та високо- і середньо високотехнологічними (разом 22,8%) секторами. Кількість найманих працівників має близький розподіл: 22,6% – високо- і середньо високотехнологічний сектори, 21,1% – середньонизькотехнологічний, 56,3% – низько технологічний. Обсяги реалізованої продукції поділилися таким чином: 26,7, 24,6 та 48,7% відповідно.

У 2011 році (табл. 3) розподіл чисельності працюючих та обсяги реалізованої продукції мають близький до 2007 року поділ. Тому можна вважати, що кількість малих підприємств, статистика яких за видами промислової діяльності з 2008 року відсутня у вільному доступі, розподілилася також у подібному ракурсі. Високо- та середньовисокотехнологічним виробництвом займаються 22–24% малих підприємств. Продуктивність реалізованої продукції хоч і незначно, але має найвищі значення у середньонизькотехнологічному секторі. Ці цифри говорять про необхідність запровадження державної політики, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності малих підприємств і технологічності їхньої продукції.

Попри те що Україна зобов'язалася підтримати розвиток малих підприємств, наразі мало роботи доведено до кінця для ефективного впровадження реформ у цьому напрямі. Зокрема, в Україні не існує державної організації, що відповідала б за розробку та втілення реформ у цьому секторі. Крім того, не ведеться статистика по малому інноваційному підприємству (МІП), яке є найбільш ефективною і поширеною формою організації інноваційної діяльності.

З національного погляду, МІП є ефективним інструментом постійного оновлення всіх елементів виробничих процесів, забезпечення високої конкурентоспроможності продукції, робіт і послуг. Вони здатні дуже динамічно і гнучко реагувати як на зміни споживчого попиту, так і на нові пропозиції і перспективи, які відкриваються на базі результатів науково-дослідних і конструкторських робіт. При інноваційній діяльності вони, як правило, не вимагають значних інвестицій і залучення істотних матеріальних, трудових та енергетичних ресурсів.

Загальні параметри розвитку малого підприємництва в Україні не відповідають можливостям і потребам української економіки. За кількістю малих підприємств, їхнім внеском до загального обсягу виробництва, зайнятістю працівників та іншими показниками Україна значно відстає від розвинених країн світу. Потенціал малого бізнесу як фактора розвитку економіки не вичерпано, актуальною є проблема розроблення та удосконалення системної стратегії розвитку малого підприємництва, яка повинна будуватися на основі аналізу поточного стану малих підприємств та їх нагальних проблем.

Міжнародні експерти наводять ряд практичних рекомендацій для покращання позиції країни у рейтингу Doing Business щодо конкретних заходів за кожним напрямком досліджень, які стосуються і малого підприємництва (табл. 4).

Висновки

Для виходу України на вищі позиції у міжнародних рейтингах, зокрема в Індексі Doing business, необхідно провести ґрунтовний аналіз проблем, які існують у секторі малого підприємництва, досконально вивчити досвід зарубіжних країн і створити законодавчу базу, яка б забезпечила сприятливі умови для подальшого розвитку МІП, та визначити основні напрями політики.

Список використаних джерел

1. Pakistan chamber offers interest free loans for small business setups. – [Електрон. ресурс] / Режим доступу: <http://www.msmentnewsnetwork.com/index.php/central-south-asia/news/item/1263-pakistan-chamber-offers-interest-free-loans-for-small-business-setups>
2. EIB and ICAF sign agreement to finance SMEs in Cantabria. – [Електрон. ресурс] / Режим доступу: <http://www.msmentnewsnetwork.com/index.php/europe/news/item/1188-eib-and-icaf-sign-agreement-to-finance-smes-in-cantabria>
3. Five banks offer US\$16.7 billion in loans for Polish SMEs. – [Електрон. ресурс] / Режим доступу: [http://www.msmentnewsnetwork.com/index.php/europe/news/item/1293-five-banks-offer-us\\$167-billion-in-loans-for-polish-smes](http://www.msmentnewsnetwork.com/index.php/europe/news/item/1293-five-banks-offer-us$167-billion-in-loans-for-polish-smes)
4. HK SMEs 2012 outlook ahead. – [Електрон. ресурс] / Режим доступу: <http://www.msmentnewsnetwork.com/index.php/homepage/opinions-analysis/albert/item/343-hk-smes-2012-outlook-ahead>
5. Vietnam government offers tax incentives for businesses. – [Електрон. ресурс] / Режим доступу: <http://www.msmentnewsnetwork.com/index.php/asia-pacific/news/item/1246-vietnam-government-offers-tax-incentives-for-businesses>
6. SME Policy Monitor in the Western Balkans, Turkey and Eastern Partnership Countries. Електрон. ресурс. – Режим доступу: <http://www.ebrdblog.com/wordpress/2012/12/sme-policy-monitor-in-the-western-balkans-turkey-and-eastern-partnership-countries/>
7. Why SMEs' contribution to the nation's GDP is poor. Електрон. ресурс. – Режим доступу: <http://www.businessdayonline.com/NG/index.php/entrepreneur/entrepreneur-news/51342-why-smes-contribution-to-the-nations-gdp-is-poor>